

Марио Тоскано
СРБИЈА И УЛАЗАК ИТАЛИЈЕ У РАТ

ЕДИЦИЈА
СРБИЈА 1914–1918

Уредник
Зоран Колунџија

Наслов изворника
Mario Toscano
LA SERBIA E L'INTERVENTO IN GUERRA DELL'ITALIA
Milano, 1939.

Превео са италијанској
Иван Димитријевић

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2024.

Издавање *Едиције Србија 1914–1918* подржали су

Министарство културе и информисања Републике Србије

Град Нови Сад – Градска управа за културу
[Ставови аутора изнети у књизи, не изражавају ставове
органа који је доделио средства за суфинансирање]

МАРИО ТОСКАНО

СРБИЈА И УЛАЗАК
ИТАЛИЈЕ У РАТ

ПРОМЕТЕЈ
НОВИ САД

РТС

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ
БЕОГРАД

САЖЕТАК: **1.** Увод. – **2.** Програм територијалних аквизиција и аспирација српских политичара по избијању светског рата. Пропаганда вођена крајем 1914. године ради успостављања нове српско-хрватско-словеначке државе – **3.** Србија и преговори за улазак Италије у рат. – **4.** Прве негативне реакције владе у Нишу након закључења Лондонског пакта. Недоследан став Русије и његове реперкусије на држање Словена. Психолошке грешке Антанте. – **5.** Отворено формулисање југословенских претензија уочи уласка Италије у рат. Њихов значај као елемент за вредновање домета југословенског покрета. – **6.** Озбиљне последице на душевно стање српске владе, које је изазвала погрешна политика савезника и њихов залудан покушај да постигну договор са Бугарском. Неповерење и сумњичавост надиру у владајуће кругове из Ниша. – **7.** Српска војна неактивност и њене политичке последице. Гласине о тајном аустријско-српском споразуму. Незадовољство Италије и војних главешина Антанте због те неактивности. – **8.** Делкасеова иницијатива да се Србији на крају рата гарантује дефинисање њених будућих територијалних добитака. Њен настанак, њене трансформације и дораде. – **9.** Још о српској војној неактивности. – **10.** Грејев предлог за решавање проблема бугарске интервенције и југословенских територијалних захтева из 2. августа 1915. године. Хрватско питање као спорна тачка међу савезницима. Погољан став Француске и Русије. Сонинова формула. – **11.** Незадовољство Петро-

града италијанским опирањем да се одмах одреди судбина Хрватске и нови покушај Сазонова да закључи сепаратни споразум без знања Рима. Коначни текст споразума који је наметнуо Греј. Његов значај у односу на проблем Ријеке. – **12.** Заједнички корак представника Антанте извршен у Нишу 16–17. августа 1915. Пашићева резервисаност. Далматинско решење из Лондонског пакта не изазива ниједан суштински важан приговор. – **13.** Однос разних савезничких сила према захтевима српске владе за Хрватском и Албанијом. Негативан исход преговора после Пашићевог одговора и уласка Бугарске у рат. – **14.** Закључак.

MARIO TOSCANO

PROFESSORE INC. DI STORIA DEI TRATTATI E POLITICA INTERNAZIONALE
NELLA R. UNIVERSITÀ DI TORINO

LA SERBIA E L'INTERVENTO
IN GUERRA DELL'ITALIA

MILANO
DOTT. A. GIUFFRÈ - EDITORE
1939 - XVII

1.

Проучавање негативних реперкусија, проузрокованих склапањем Лондонског пакта и дволичним понашањем сила Антанте према српској политици у Првом светском рату, чини неопходну премису за исправно разумевање ситуације коју беше неопходно детерминисати по завршетку тог светског пожара, током рада на Мировној конференцији. Ситуације која је могла изгледати неочекивана само онима што беху остали у мраку глувих дипломатских прегањања, претходно вођених између савезничких канцеларија.

То је истраживање које, у ишчекивању да се комплетира нужна документација за опсежну студију о догађајима што су уследили у послератним годинама, намеравамо да ограничимо на један тренутак непосредно после нашег уласка у овај рат, а са којим је исцрпљена прва фаза преговора вођених између савезничких сила у склопу конституисања Велике Србије (16. августа 1915. године). Оно тежи да осветли неколико досад занемарених тачака, као и да пружи одговор на извесна питања, фундаментална за оцењивање спољне политике Сиднија Сонино, тадашњег италијанског министра иностраних послова.

Нарочито ћемо се задржати на испитивању: а) постојања разрађеног програма за успостављање југословенске државе пре званичног формулисања наших територијалних захтева, а чија је важност испрва промакла пажњи Консулте¹;

¹ Ит. Consulta или Palazzo Consulta, зграда у којој беше седиште италијанског Министарства иностраних послова током Великог рата; фиг. Министарство иностраних послова (прим, прев.).

б) крупних психолошких грешака које је начинила дипломатија Антанте према Србији, следећи испразну илузију о прикључивању Бугарске заједничком циљу савезника; в) огорчености и разочараности владе у Нишу због несрећног понашања савезника, а у вези с њеним територијалним претензијама, што беше појава од немале важности с обзиром на крајње опасно стање духа кад је посреди јединствено колективно деловање; г) дволичног држања Русије, које је охрабривало противљење начину управе јадранском обалом који је установљен Лондонским пактом; д) незнања у ком су савезници свесно држали Пашића у погледу ограниченог броја жртава које је захтевао грандиозни југословенски програм, као и одсуства озбиљне жеље да се примереним средствима разјасни та ситуација; ђ) касног и подједнако неделотворног – будући заснованог на погрешној премиси – напора савезничке дипломатије да одреди границе будућих територијалних добитака Србије, те преиспитивања политичких последица ове погрешне премисе; е) пропуштене прилике да се успостави директан италијанско-српски договор у првим месецима по нашем уласку у рат; ж) тенденциозног деловања против Италије, потпомаганог из Петрограда; з) новог аспекта проблема Ријеке након обелодањивања става Француске, Велике Британије и Русије о додељивању Хрватске Србији, званично обећане потоњој од августа 1915. године.

Ова тема, на коју је само посредно указало неколико италијанских аутора², може се данас научно истраживати за-

² Види Luigi Cadorna, *La guerra alla fronte italiana fino all'arresto sulla linea del Piave e del Grappa*, 1915-1917, I, стр. 107 и даље, Milano, Treves, 1921; Mario Caracciolo, *L'Italia e i suoi Alleati nella grande guerra*, стр. 61 и даље, Milano, Mondadori, 1932; Mario Toscano, *Il Patto di Londra*, passim, Bologna, Zanichelli, 1934; Mario Toscano, *Le convenzioni militari concluse fra l'Italia e l'Intesa alla vigilia dell'intervento*, passim, Milano, Giuffrè, 1936; Leo Wollemborg, *Una fase ignorata della questione adriatica*, у часопису „Rivista Storica Italiana”, коло V, књига III, свеска I, 1938; Carlo Sforza, *Pactum et l'union des Yougoslaves*, стр. 146 и даље, Paris, Gallimard, 1938; Carlo Sforza, *Sonnino and his foreign policy*, у часопису „Contemporary Review”, св. из децембра 1929; Carlo Sforza, *Italy and the Yugoslav idea past and present*, у часо-

хваљујући објављивању руских дипломатских докумената³, употпуњених значајном Мишеловом збирком.⁴

Време које је протекло, уз актуелна сазнања и срдачну атмосферу у италијанско-југословенским односима, лакше стварају ведрину духа неопходну за једно објективно сагледавање, утолико лакше уколико нам елементи те историје, које сада поседујемо, допуштају да поново размотримо по којој исхитрено донесен суд, и боље разумемо душевно стање у којем су се нашли људи из српске владе 1915. године.

пису „Foreign Affairs” св. из јануара 1938; Carlo Sforza, *Makers of Modern Europe*, Indianapolis, Bob-Merrile, 1930; Antonio Salandra, *L'Intervento*, стр. 165-166, 181-183, Milano, Mondadori, 1930; Gabriele Paresce, *Italia e Jugoslavia*, passim, Firenze, Bemporad, 1934.

³ В. *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, III, 8, 1, Berlin, Reimar Hobbing, 1936.

⁴ В. Paul Henri Michel, *La Question de l'Adriatique (1914–1918)*, Paris, Costes, 1938.

2.

Проблем територијалних аквизиција које ће Србији бити додељене по завршетку рата се посредно поставио пред дипломатију Антанте одмах по избијању тог светског сукоба, када су савезници предложили да приволе Италију, Бугарску, Румунију и Грчку да у њему учествују на њиховој страни, уз обећане надокнаде. Русија, чувар словенских интереса на Балкану, од почетка је настојала да ограничи уступке Италији на Јадрану, и током свих преговора који су довели до стварања Лондонског пакта она је на све начине гледала да очува српске аспирације у тој области.⁵

Већ 24. августа 1914. године руски министар иностраних дела Сазонов је телеграфисао амбасадорима у Паризу и Лондону, Извољском и Бенкендорфу: „Будући да је неопходно да Србија добије излаз на море (утолико пре што га заслужује због својих војних успеха), сматрам преурањеним било какво обећање у вези са далматинском обалом, насељеном готово искључиво Србима.“⁶ Исти Сазонов је 14. септембра 1914. поверио амбасадорима Француске и Велике Британије у Петрограду, Палеологу и Бјукенену, свој програм за будуће уређење мапе Европе, по којем би Србија имала да припоји Босну, Херцеговину, Далмацију и северни део Албаније, док би Бугарска добила од Србије компензацију у виду Македоније.⁷

⁵ Уп. М. Toscano, *Il Patto di Londra*, op. cit., passim.

⁶ Уп. *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, op. cit., III, 6, 1, документ 154, стр. 117.

⁷ Уп. *Un Livre Noir: Diplomatie d'avant guerre et de guerre d'après les documents des Archives Russes* (1910–1917), III, 1, стр. 12, Paris, Librairie du Travail, 1927. Као што

Убрзо потом, у једној депеши упућеној посланику Србије I класе у Петрограду Спалајковићу од 28. септембра 1914. године, председник владе Пашић је овако формулисао своје гледиште с тим у вези: „Део талијанске штампе и дипломатски представници Италије у иностранству воде разговоре о томе, шта има Србија да добије на обалама Јадрана у случају успешног свршетка рата. Из тих разговора излази, да би Србија имала да добије становити део данашње Далмације и становити део Албанске обале, док би остали део Далмације, као што и Хрватска и Словенија, имали да постану аутономна област. Пошто се сада воде преговори међу талијанском владом и владама Тројног Споразума о томе, шта има Италија да добије, ако пређе на страну Тројног Споразума, те исти победи у рату, и како се истовремено воде преговори између Рима, Беча и Берлина, мислим да би се о томе могли започети разговори. Обратите пажњу императорске владе, да долазе вести из Италије, да се иста спрема да уђе у Далмацију и да је себи припоји, као и гласине да се делатност француско-енглеске флоте не распростире на Далмацију из становитих обзира на италијанске аспирације на Далмацију. Дотичући се овог питања можете изјавити влади, код које сте акредитовани, да ће се Далмација противити таквом иступању Италије, да ће се борити против ње, и да ће такво наступање Италије натерати Далмацију, да се радије изјави у корист Аустрије, неголи да потпадне под власт Италије. Далмација жели да буде припојена Србији. То је њен идеал, то траже њени интереси и то је давна жеља читавог српско-хрватског народа. За Италију биће довољно, ако добије Трст, Триент, Пулу и Истру с Пуљем. Ако буде тражила више, изазваће реакцију и користиће на тај начин Аустро-Угарској. Замолите императорску владу, да не чини Италији обећања на штету Словена, јер Италија не учествује никако

се види, још од првог часа је Сазонов намеравао да споји питање територијалног увећања Србије са оним преласка дела Македоније у састав Бугарске.

у овоме рату, и жели захватити словенске земље, искупљене словенском крвљу, без икаквих жртава са своје стране.“⁸

Излагање проблема који је Пашић формулисао од необичне је важности. Пре свега, из тог излагања проистиче да је српска влада свакако била вољна да призна италијанске претензије на Трст и Истру, које су, напротив, оспорене, као што ће се касније видети, у програму потраживања који су припремили југословенски емигранти у Лондону и Паризу. Као друго, већ и само изношење захтева за Далмацијом, иако је категорично формулисано, заснивало се на две свакако нетачне премисе, које откривају лакоћу с којом су кружиле ма и најмање утемељене вести: као прво, о плану војне акције италијанске владе и, као друго, о одсуству нашег доприноса и жртава у сврху заједничке победе. Треће, важно је напоменути како је, још од почетка, у Нишу постојала намера да се повежу судбине Хрватске и Србије. Најзад, као изузетно значајан се показао предлог да се одмах отворе преговори са Антантом у циљу директног регулисања проблема будућих српских аквизиција. Тиме што су одбацили тај предлог, савезници су морали допринети стварању једног стања неповерења, које су накнадни догађаји и грешке додатно погоршали.

У истом том периоду су неке далматинске хрватске личности отишле самоиницијативно у Рим да од амбасадора Тројног споразума затраже сагласност за поновно уједињење Далмације са Србијом. Консулта је, обавештена о овом кораку, наложила италијанском министру Нишу Сквителију да се распита о српским територијалним претензијама на Јадрану. Овом италијанском дипломати је речено да, услед недостатка времена, то питање још није проучено у влади Србије.⁹ Уколико пак такав корак јесте заиста предузет на

⁸ Уп. *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, op. cit., III, 6, 1, д. 352, стр. 275.

⁹ Уп. *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, op. cit., III, 6, 1, д. 352, стр. 312.

званичан и прецизан начин, као што би се могло закључити из телеграма бр. 709 од 14. октобра 1914. године руског отправника послова Штрандмана Сазонову, онда нема сумње да би речени став владе Србије делује врло двосмислено и не баш искрено према нама. Међутим, из касније депеше, коју је исти дипломата истога дана послао у Петроград да би разјаснио ону претходну, чини се да барону Сквитију није било наложено да директно контактира владу Србије, већ да добије опште информације, за шта је сматрао да је довољно обратити се свом пријатељу, министру Црне Горе Л. Мијушковићу.¹⁰ Чињеница да та збирка руских докумената садржи од оног првог Штрандмановог телеграма свега неколико реченица у фусноти, спречава нас да разјаснимо домете ове изузетно занимљиве епизоде.

Тежња Србије да спроведе програм српско-хрватско-словеначког уједињења у међувремену је изречена у званичној форми, истина уопштеној, на заседању народне скупштине од 7. децембра 1914. године. Том приликом је влада у Нишу изашла пред парламент и изнела следећу декларацију: „Уверена у поверење народне скупштине, докле год своје силе ставља у службу велике ствари српске државе и *српско-хрвајској и словеначкој њлемена*, влада сматра за своју праву дужност, да се с бескрајним поштовањем поклони пред светлим жртвама храбро и вољно принесеним на олтар отаџбине.

Уверена у решеност целог српског народа да истраје у светој борби за одбрану свога светог огњишта и слободе, влада краљевине сматра као свој најглавнији и у овим судбоносним тренуцима једини задатак, да обезбеди успешан свршетак овог великог војевања, које је, у тренуцима кад је започето, *њосјало уједно борбом за ослобођење и уједињење*

¹⁰ Уп. *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, op. cit., III, 6, 1, д. 390, стр. 312.

све наше неслободне браће Срба, Хрваџа и Словенаца.“¹¹
(курзиви: М. Тоскано)

Мање је прикривена, наравно, била активност коју су у исто време спроводили представници Јужних Словена у егзилу. Извољски је 13. октобра 1914. године телеграфисао Сазонову како би га обавестио да је упознао угледног српско-хрватског емигранта Супила, бившег посланика у мађарском парламенту, са француским министром иностраних послова Делкасеом, подржавајући га у настојању да убеди потоњег у погледу могућности да се на крају рата успостави: „снажна и јединствена српско-хрватска краљевина, која би укључивала Истру и Далмацију, и која би представљала неопходну противтежу Италији, Угарској и Румунији“.¹² Као изузетно активан и предузимљив човек, пошто је у својим разговорима приметио раширено француско веровање у италијанство Истре и Далмације, Супило је пожурио да, у сарадњи с руским конзулом у Марсеју Салвијатијем, разради четири сажете и поверљиве представке о јадранском питању, чије је копије поверио Делкасеу и Сазонову.¹³ Садржај ових докумената је изузетно занимљив и значајно доприноси стицању тачне представе о тежњама и методама словенских делатника у изгнанству.

Ево текста првог Супиловог меморандума: „Подручје на којему у компактној цјелини обитава *један* славенски народ

¹¹ Уп. *Документи о постојанку Краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца*, 1914-1919, сабрао их је Фердо Шишић, Д. 8, Загреб, Наклада „Матице Хрватске“, 1920. О предратном југословенским покрету уп. Sidney Bradshaw Fay, *Les origines de la guerre mondiale*, I, стр. 328, 329, 363, 364, 365, 366, 396, 403; II, 29, 30, 31, 87, 89, 120, 121, Paris, Rieder, 1931, и опсежну библиографију која је тамо наведена.

¹² Уп. *Die Internationalen Beziehungen im Zeitalter des Imperialismus*, оп. cit., II, 6, 1, д. 386, стр. 305. О личности, карактеру и деловању Супила, види Карло Сфорца (*Pachtich et l'union des Yougoslaves*, оп. cit., стр. 144–150) нам доноси занимљиве детаљне податке. Уп. такође А. Саландра, оп. cit. стр. 166.

¹³ Уп. Michel, оп. cit., стр. 30. Тршћански посланик Ђорђо Питако је, у једном ватреном разговору са Саландром у Палати Браски, саопштио шефу Министарског савета Италије (италијанске владе – прим. прев.) суштинске линије југословенског програма још у августу 1914. године. Уп. G. Pitacco, *La passione adriatica*, стр. 12–13, Bologna, Apollo, 1928.

са *ѝри* народна имена, тј. Словенци, Хрвати и Срби, захваћа највећи дио сјеверозападног Балкана те продире у Алпинске и Подунавске земље Средње Еуропе.

То подручје износи цирка 260.000 квадратних километара и броји цирка 14.000.000 становника.

(Овдје се не рачунају они Славени истог рода и језика, који станују у сјевероисточној Италији и којих талијанска службена статистика броји око 50.000, дочим их имаде барем 100.000).

Горњих 260.000 километара састоје из слиедећих земаља:

1. Јужна и источна Корушка (њем. Kärnten) од кланца Понтафел Понтеба пак сјеверно од града Целовца (њем. Klagenfurt) а онда равно на изток на границу Штајерске.

2. Јужна Штајерска (њем. Steiermark) наставком границе од Корушке равно на изток сјеверно од Марибора (њем. Marburg) на границу Угарске.

3. Аустријско приморје (њем. Oesterreichisches Küstenland) које [се] састоји из Горице, Градишке, Трста и Истре.

4. Далмација.

5. Босна и Херцеговина.

6. Хрватска и Славонија са градом Ријеком и котаром.

7. Јужна Угарска и то преузимљућ границу на Штајерској, па сјеверно од ријеке Муре прама истоку нешто јужно од Печуха (мађарски Pécsh) на Мохач, гдје слеће Дунав и пење се на сјевер изнад Суботице (мађ. Szabadka) све до Тисе јужно од Сегедина. Од туда слиеди ријеком Марос до близу Арада, а онда се у луку спушта на Дунав код Оршове.

8. Данашња Црна Гора.

9. Данашња Србија.

Од 14 милијуна становника што живу на овом територију, цирка 12.700.000 припада горепоменутом јужнославенском народу србског, хрватског и словенског имена, дочим цирка 1.300.000 припада четворици других народа и то имаде:

а) Цирка 350.000 су Ниемаца. Ови станују разасути по некојим градовима словенског дијела Корушке и Штајерске (у Целовцу, Марибору, Цељу, Птују) затим нешто мало у Крањској (Љубљана, Кочевје), у Трсту, Поли, Горици, те разтркани у колонијама у Славонији, Банату, Бачкој (Угарска) и у Босни.

б) Цирка 250.000 Мађара и то у Бачкој, Банату и Сриему (Славонија).

ц) Цирка 350.000 Талијана у Трсту (већина), у градићима на обали западне Истре до Ровиња (као већина), у Поли (половина), пак нешто у Албони (Истра), Горици, Тржичу (Monfalcone), Риџи, Крку (Veglia) и Задру у Далмацији. Добар дио ових Талијана нису генетични Талијани, него политиком, приликама и школама поталијанчени Славени.

г) Цирка 200.000 Румуња у източном југославенском подручју Угарске и у сјевероисточној Србији.

Осим тога имаде нешто мало Арбанаса у Црној Гори, Арбанаса и Бугара у Србији, а Бугара и Словака у јужној Угарској. Њихов број је незнатан.

Имамо дакле 12.700.000 Славена исте крви и једног језика, и 1.300.000 Неславена. Треба изтакнути да ови Неславени нигдје и у никојем крају не чине какву своју компактну цјелину, него су посвуда у друштву изпремјешани са Славенима, у којима се губе. Осим тога Талијани сачињавају само грађански елемент. На читавом овом подручју нема на примјер нигдје ни једног јединца села или сељака талијанске народности. Напротив, славенски елемент сачиња већину од 90%. (У Еуропи тежко је наћи толико велике државе, која има такав свој национални проценат).

Овај славенски народ имаде, како је познато, три народна имена: Срби, Хрвати и Словенци. Срби станују искључиво или претежно у източним предјелима, Хрвати у средњим и на мору, а Словенци у сјеверозападним.

Србског имена бити ће цирку 7.000.000, хрватског цирку 3.400.000, словенског цирку 1.400.000. Осим тога имаде у Босни-Херцеговини цирку 700.000 мухамеданаца исте расе и језика, али који још увиек осјећају више религијозно него национално. Млађа им генерација буди се и национално.

По вјери је цирку 7.000.000 източно-православних, цирку 4.600.000 римо-католика, цирку 100.000 унијата (гркокаатолика), цирку 700.000 мухамеданаца. Имаде пар хиљада протестаната и око 70.000 Жидова разасутих.

Аустријска политика подузимала је свакојака средства да у овом народу чим више култивира сепаратизам и антагонизам имена и вјере, имајући за циљ *divide et impera*. Некада су се водиле дапаче жестоке борбе између номиналистичких ексклузивиста. Но напредком националне свиести те опреке све то више ишчезавају.

Оне су у данашњој младој генерацији србској, хрватској и словеначкој већ подпуно ишчезле. Данас је већ тако рекући немогуће наћи омладинца Хрвата, Срба или Словенца, који би стајао на сепаратистичком принципу.

Ово је велико јамство за лиепу будућност народа!

Између Срба и Хрвата постоје двије прошлости и донекле разлика у вјери. Језик је подпуно један те исти. Дијалекталних разлика скоро нити нема. Словеначки дијалекат има нешто разлика. Али те разлике нису нити тако велике колико нпр. разлике између дијалекта Венеције и Фиренце, или чак Милана, да не говоримо о Ђенови и Сицилији, гдје се прости пук не може разумјети. Наш прости пук од Триглава до Тимока, ма који дијалекат говорио или слушао, подпуно се разумије без икаквих потешкоћа, те се слободно може рећи, да ниједан народ средње и западне Еуропе не показује у свом пуку толико филолошког јединства колико ово дванаест и пол милијуна јужних Славена.

Ова велика истина о јединству језика, крви и расе наше јест мајка политичке идеје народног јединства, које абстрахира од питања имена.

Није главно како ће се овај народ звати, него је главно, да овај народ живи, да буде слободан, уједињен и да напредује.

Још додуше имаде странака и фракција, које перхоресцирају народно јединство. Те су странке вукле снагу из традиција прошлости, служе се вјером, а налазиле су велику протекцију код аустро-угарске политике. Нема сумње да ће њихово дјеловање губити на снаги, чим престане та политика. А сигурно се може рећи, да ће политика братске љубави, која ће на сву тужну нашу прошлост бацити копрену заборава, и на том пољу провести велику ренесансу.

Уосталом, овдје се ради о једном диелу старије генерације, који је у мањини. Ово треба особито нагласити, јер је за формацију и амалгамирање нове државне групе од битне важности. У млађој генерацији, а нарочито у омладини хрватској, србској и словеначкој та је ренесанса већ обновљена. Ово није увјерење појединца, него је факат, који би потврдили хиљаде и стотине хиљада наших независних духова, кад би они данас могли и смјели, да се о том изјаве.

Али ти млади духови или чаме у тамницама, илису под стражом њемачких и мађарских бајонета на буљуке послани као први „Kanonenfutter“¹⁴ проти својој славенској браћи на Висли и Дрини! Они данас не могу да кажу што осјећају.

Формација једне велике славенске државе од Тимока до Јадранског мора одговара дакле посвема разположењу преогромне већине народа.

Та се формација може провести успјешно једино са помоћи и покровитељством нашег моћног брата, великог руског народа, а под државотворним првенством Србије. Србија је особито задњих година дала гаранције, да је зрела и дорасла за задаћу оваког политичког форматора, а Русија је позвана даову формацију овјековјечи Славенству и славенскоме духу, без којег јој национално нема обстанка.

Овдје искаче на дневни ред питање имена. Како ће се звати та држава са својим народом? Србија? Сербокроација? Југославија?

¹⁴ Топовско месо (прим. прев.).